

گزارشی از کتابخانه ملی تبریز^۱

پرتال جامع علوم انسانی

تاریخچه تأسیس کتابخانه ملی تبریز:

کتابخانه به منزله یک نهاد اجتماعی از دیرباز همیشه بازتابی از شرایط زمان بوده و با پیشرفت و رشد جامعه متحول شده و با انحطاط آن رو به نیستی می‌رود و از رونق باز می‌ایستد و از آنجایی که کتاب و کتابخانه، شناسنامه تمدن و فرهنگ هر جامعه محسوب شده بخش جدایی از ساختار اجتماعی نبوده و نخواهد بود. تفکر و

اندیشه ایرانیان از قدیم‌الایام در جهت پیشرفت علم و ادب شاخص بوده و تبلور ایجاد کتابخانه از سوی متولیان حرکت مهم فرهنگی از زمانهای گذشته و حال تحسین برانگیز می‌باشد.^۲

در شهر تاریخی تبریز هم که روزگاری مرکز علم و هنر و منبع تحقیق و تتبع و ملجأ فضلا و دانشمندان و مرجع صنعتگران و هنرمندان بود و کتابخانه‌های مهم و نسخ نفیس معتابه وجود

داشت و همواره صداها تن خوشنویس و مذهب و نقاشن و مجلد مشغول استنساخ و تذهیب و تصویرسازی و تجلید بودند، خوشبختانه هنوز روح کتاب‌دوستی و علاقه به مطالعه، زنده و اهمیت شایان این مسئله روشن و مورد توجه است.^۳

سالها قبل (در سال ۱۳۰۰) یکی از رجال روشنفکر آذربایجان یادگار جاویدانی از خود در

مرکز آذربایجان به جا گذاشت و مرجع و کانونی برای عدهٔ بیشماری از طالبان ادب و دانش بنا کرد که هنوز بنام آن خادم صدیق «کتابخانه دولتی تبریز» نامیده می‌شود و کتب سودمندی که به دقت تمام انتخاب و تهیه و در این کتابخانه قرار داده شده مورد استفاده طلاب علوم قرار می‌گیرد. نظر بر اینکه به علت کثرت جمعیت شهر تبریز و رشد فکری مردم آن و تعداد روزافزون مراجعه کنندگان و به علت دوری از مرکز شهر و عدم تناسب ساختمان، این فرائض نمی‌توانست نیازمندی معنوی سکنه شهر را مرتفع سازد، علی‌الخصوص که فاقد سالن وسیع مطالعه بود لذا در زمستان سال ۱۳۳۳ هـ. ش. بنا به پیشنهاد آقای علی دهقان (مدیرکل فرهنگ و اداره فرهنگ تبریز درصدد بر آمد که بنای مناسبی با وسایل کافی و سالن مطالعه وسیع در وسط شهر ایجاد نماید و به همین منظور از عده‌ای از اشخاص بصیر و دانشمند و علاقه‌مندان به علم و دانش دعوت به عمل آورد و یک‌هزار و یکصد مترمربع زمین به طور رایگان در اختیار این عده که شورای کتابخانه را تشکیل داده بودند گذاشت.

شورای کتابخانه با جمع‌آوری اعانه از مردم عملیات ساختمانی قرائتخانه را آغاز کرد و در تیرماه سال ۱۳۳۵ ساختمان کتابخانه را با یک‌باب تالار مطالعه به طول ۲۰/۵ و عرض ۱۰ متر و مخزن کتاب در سه طبقه و سالن کوچکی جهت کتابخانه مخصوص کودکان و همچنین تالار طبقهٔ دوم برای سخنرانی‌ها و اجتماعات فرهنگی و با چند هزار جلد کتاب برای استفاده

مراجعه‌آماده گشت و از نخستین روز افتتاح با وجود قلت تعداد کتب، کثرت مراجعه‌کنندگان به حدی رسید که غالباً عده‌ای در تالار مطالعه کتابخانه برای خالی شدن صندلی و امکان استفاده به انتظار می‌ایستادند. بدون گزافگویی باید گفت که ساختمان کاخ پرشکوه کتابخانه ملی در کمترین مدت به نازلترین قیمت در شهر تبریز بنا گردید، تنها در سایهٔ همت و مساعدت مالی آذربایجانیان عزیز انجام پذیرفت. نظر اجمالی به بیلان در آمد و هزینه کتابخانه، علاقه و همت مردم فرهنگ‌پرور و نیز دقت و توجه هیئت مؤسسان کتابخانه را در صرفه‌جویی مخارج ساختمان به ثبوت می‌رساند.

همچنین به موازات جمع‌آوری اعانه جهت ساختمان کتابخانه، اقدامات اساسی برای گردآوری کتاب معمول می‌گردید.

کتابخانه ملی تبریز به منظور جلب کمکهای مؤسسات بزرگ علمی و ادبی دنیا اقدامات اساسی به عمل آورده و با مراکز مهم بخش کتاب جهان در تماس و مکاتبه بود. از نتایج سودمندی که از این اقدامات عاید گردید می‌توان شناسایی یونسکو را نام برد. اداره فعالیت‌های فرهنگی یونسکو علاوه بر تعهد کمکهای بیشتری در زمینهٔ تهیه وسایل مورد نیاز کتابخانه ملی و جلب کمک مؤسسات دیگر، قرائتخانه ملی تبریز را به عنوان کتابخانه امانتدار یونسکو شناخته و حق استفاده از کلیه انتشارات یونسکو را به این کتابخانه قابل شده است.

مؤسسهٔ آتلانتیک در آمریکا، کتابخانه بین‌المللی جوانان در مونیخ آلمان، بنگاه بخش

کتاب در واشنگتن و مؤسسهٔ جغرافیایی بین‌المللی و مراکز انتشارات دانشگاه‌های بزرگ کشورهای متمدنی از مؤسساتی هستند که کتابخانه دائماً با آنها در تماس بوده و از مساعدتهای آنان بهره‌مند می‌شد.^۴

کتابخانه ملی تبریز از بدو تأسیس، کتابخانه‌ای است که شهرت جهانی دارد و محققان خارجی نیز مانند دانشمندان ایرانی آن را یکی از کتابخانه‌های پرارزش جهانی محسوب می‌دارند و ارجحش می‌نهند.^۵ شاید بدون مبالغه کتابخانه ملی تبریز تنها کتابخانه‌ای باشد که طالبان علم و صاحبان ذوق و مطالعه برای به دست آوردن جا نوبت می‌گیرند و همین موضوع در نشریات خارجی نیز منعکس شده است و از اقطار و اکناف مراجعاتی می‌کنند و از نسخ نادر و شاید منحصر به فرد آن عکس‌برداری می‌نمایند.^۶

یادداشتها

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد آقای حسین سلیمی باهر.
۲. احمد طبری، نظری بر کتابخانه ملی تبریز «گنجینهٔ کتب خطی». اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی آذربایجان شرقی، کتابخانه ملی تبریز [۱۳۷۴] ص ۵.
۳. نشریه شماره اول کتابخانه ملی تبریز، ص ۳.
۴. نشریه کتابخانه ملی تبریز، چاپخانه سفق، ۱۳۳۸، (شماره اول)، ص ۱۱.
۵. میروود سید بونسی نشریهٔ کتابخانه ملی تبریز (به مناسبت هفته کتاب و به یاد چند دانشمند فقید)، تبریز، اداره کل فرهنگ و هنر آذربایجان شرقی، ۱۳۵۵ = ۲۵۳۵ (شماره پانزدهم)، ص ۱۸۲.
۶. علی ابوالفتحی، هفته کتاب در تبریز، اداره کل آموزش و پرورش آذربایجان شرقی، ۱۳۴۶، ص ۵-۶.